

Způsoby (určitého slovesa) jsou tři:

- a) vypovídací = indikativ (*modus indicativus*)
b) spojovací = konjunktiv (*modus coniunctivus*)
c) rozkazovací = imperativ (*modus imperativus*)

Slovesné rody jsou dva:

- a) činný = aktivum (*activum*)
b) trpný = pasivum (*passivum*)

Mimoto vytváří latinské sloveso ještě pět zvláštních tvarů jmených:

- a) neurčitý způsob = infinitiv (*modus infinitivus*)
b) přičestí = participium (*participium*)
c) gerundivum (bez českého označení)
d) gerundium (bez českého označení)
e) supīnum (bez českého označení)

Poznámka: Jednotlivé typy sloves se seskupují podle svého způsobu časování do tzv. konjugací (lat. coniugātiō = „časování“).

Cvičení 1.

a) I. deklinace (ā – kmeny)

Singular				Plurál			
1. (nom.)	fēmin	– a	žena	1. (nom.)	fēmin	– ae	ženy
2. (gen.)	fēmin	– ae	ženy	2. (gen.)	fēmin	– ārum	žen
3. (dat.)	fēmin	– ae	ženě	3. (dat.)	fēmin	– īs	ženám
4. (ak.)	fēmin	– am	ženou	4. (ak.)	fēmin	– ās	ženy
5. (vok.)	fēmin	– a!	ženo!	5. (vok.)	fēmin	– ae!	ženy!
6. (abl.)	fēmin	– ā	ženou	6. (abl.)	fēmin	– īs	ženami

Poznámky:

1. Podle vzoru fēmina se skloňují všechna substantiva, která mají v nom. sg. koncovku –a, v gen. sg. –ae. Jsou zpravidla feminina; některá jména bytostí mužských jsou však makulina:

agricola, ae, m. rolník nauta, ae, m. plavec
incola, ae, m. obyvatel poēta, ae, m. básník

2. Podle vzoru fēmina se skloňují i ženské tvary adjektiv zakončených v nom. sg. mask. na –us a v nom. sg. neutra na –um:

1. (bonus) (dobrý) dobrá
bona dobrá
(bonum) (dobré)
2. bonae dobré
3. bonae dobré

atd.

3. Zcela stejně se skloňují i ženské tvary přivlastňovacích zájmen:

mea puella má dívka
tua filia tvá dcera
nostra vīta náš život
vestra via vaše cesta

4. Vok. sg. se u I. deklinace rovná vždy nom. sg.; v pl. platí tato shoda u všech latinských deklinací.

5. Abl. pl. se u všech deklinací rovná dat. pl.

6. Abl. sg. i pl. bez předložky budeme zatím vždy překládat českým instrumentálem.

b) Indikativy, „kondicionál“, imperativ a infinitiv aktiva od prézentního kmene
(Všechny osoby od sloves 1. konjugace).

	1. konjugace	
Prézens Sg.	1. laud-ō 2. laudā-s 3. lauda-t	chválím chválíš chválí
Prézens Pl.	1. laudā-mus 2. laudā-tis 3. lauda-nt	chválíme chválíte chválí
Imperativ Sg.	2. laudā!	chval!
Imperativ Pl.	2. laudā-te!	chvalte!
Imperfektum Sg.	1. laudā-ba-m 2. laudā-bā-s 3. laudā-ba-t	chválil jsem
Imperfektum Pl.	1. laudā-bā-mus 2. laudā-bā-tis 3. laudā-ba-nt	
Futurum Sg.	1. laudā-bō 2. laudā-bi-s 3. laudā-bi -t	budu chválit, pochválím
Futurum Pl.	1. laudā-bi-mus 2. laudā-bi-tis 3. laudā-bu-nt	
Kondicionál Sg.	1. laudā-re-m 2. laudā-rē-s 3. laudā-re-t	(po)chválil bych
Kondicionál Pl.	1. laudā-rē-mus 2. laudā-rē-tis 3. laudā-re-nt	
Infinitiv	laudā-re	(po)chváliti

Některé vybrané tvary slovesa esse = býti.

<u>est</u>	jest	<u>erat</u>	byl,-a,-o	<u>erit</u>	bude
<u>sunt</u>	jsou	<u>erant</u>	byli,-y,-a	<u>erunt</u>	budou
		<u>esset</u>	byl by, byla by, bylo by		
		<u>essent</u>	byli by, byly by, byla by		

Poznámky:

7. Slovesné osobní přípony 2. a 3. os. sg. a všech osob v pl. jsou u všech časů a způsobů tvořených od prézentního kmene zcela stejné: -s, -t, -mus, -tis, -nt; v 1. os. sg. bývá na konci v některých tvarech -o, v jiných -m.

8. Imperativ se v sg. rovná pouhému kmeni, v pl. má zvláštní příponu -te.
9. Latinský indikativ imperfekta je nutno vždy do češtiny překládat minulým časem českých sloves nedokonavých:

laudābat = chválil

Naproti tomu u futura „kondicionálu“ a infinitivu je možno užít nedokonavého nebo dokonavého vidu podle textové souvislosti.

10. „Přítomný kondicionál“ (přesněji „konjunktiv imperfekta“) se tvoří vždy od infinitivu prézenta (laudare: laudāret). Užívá se ho např. v neskutečných (irreálných) větách podmínkových (pokud jde o vyjádření přítomnosti):

Sī labōrāret, bene esset. = Kdyby pracoval, bylo by dobře.

Naproti tomu ve skutečných (reálných) větách podmínkových se užívá indikativu jako v češtině:

Sī labōrat, bene est. Jestliže pracuje, je dobře.

Sī labōrābat, bene erat. Jestliže pracoval, bylo dobře.

Sī labōrābit, bene erit. Jestliže bude pracovat, bude dobře.

11. Koncové kmenové -ā- (a taktéž -ā- v suffixu -bā- a -ē- v suffixu -rē-) se vždy krátí, stojí -li bezprostředně před příponami -m, -t, -nt:

laudās ale laudat

laudāmus ale laudant

laudātis

laudābās ale laudābam

laudābāmus ale laudābat

laudābātis ale laudābant

laudārēs ale laudārem

laudārēmus ale laudāret

laudārētis ale laudārent

12. Při překládání českých tvarů slovesných do latiny je třeba nejdříve uvážit, zda jde o prézens či nikoli. Není-li sloveso v češtině v přítomném čase, je potřeba rozlišit, zda jde o nedokonavou minulost (v latině příznak -bā-), o budoucnost (-bō- / -bi- / -bu-), anebo o kondicionál (-rē-), podle toho vytvořit první osobu příslušného času nebo způsobu, a nakonec pročasovat jednotlivé osoby, až se dojde ke správnému tvaru.

Úloha 1.

a) Spojte vhodná substantiva a adjektiva uvedená ve slovníčku k tomuto cvičení a vyskloňte takto vzniklá spojení.

b) Přívlastková spojení substantiv a adjektiv z cvičení a) proměňte na větu typu fābula longa est (erat, erit, esset), příp. fabulae longae sunt (erant, erunt, essent).

c) Přeložte do češtiny: 1. Puellae magistras sevērās salūtābant. 2. Labōrābāmus et labōrābimus. 3. Viam mōnstrārem, sī fābulam novam narrārē-

tis. 4. Poēta dē victōriā magnā cantat. 5. Errābās, errās, nōn errābis. 6. Magist-rae bonae puellās probās laudābunt.

d) Přeložte do latiny: 1. Plavci vypravovali o velkém bohatství různých zemí. 2. Nezpívali bychom, kdybyste špatně pracovali. 3. Ukažte básníkovi rúži! 4. Učitelka bude chválit řádnou dívku.

e) Převeďte do minulosti, budoucnosti a do přítomné doby irreality (přítomného kondicionálu) tato podmínková souvětí: 1. Si agricola male labōrat, errat. 2. Si medicīnae validae sunt, bene est.

f) Přeložte do češtiny tvary a označte délky: cantares, esset, monstrabamus, salutabitis, laborant, erit, lauda, cantabunt, monstrabis, saluto, sunt, laudabat.

g) Přeložte do latiny tvary: budeš zpívat, vypravujte, zdravil bys, nebudou ukazovat, chválil by, pracovali jste, zpíváme, zdraviti, budeme vypravovat, ukazovali byste, zdravil jsem, budu pracovat; budou, byl, je, jsou.

Slovíčka 1.

(subst. I. deklinace: feminina)

aqua, ae, f.	voda	litterae, ārum, f.	dopis
causa, ae, f.	příčina	magistra, ae, f.	učitelka
cūra, ae, f.	péče, starost	medicīna, ae, f.	lék
dea, ae, f.	bohyně	puella, ae, f.	dívka
dīligentia, ae, f.	pečlivost	pugna, ae, f.	bitva
dīvitiae, ārum, f.	bohatství	rosa, ae, f.	růže
fābula, ae, f.	bajka	silva, ae, f.	les
fēmina, ae, f.	žena	terra, ae, f.	země
filia, ae, f.	dcera	via, ae, f.	cesta
herba, ae, f.	bylina	victōria, ae, f.	vítězství
littera, ae, f.	písmeno	vīta, ae, f.	život

(subst. I. deklinace: maskulina)

agricola, ae, m.	rolník	nauta, ae, m.	plavec
incola, ae, m.	obyvatel	poēta, ae, m.	básník

(adj. I. deklinace: feminina)

beāta	blažená	iūsta	spravedlivá
bona	dobrá	laeta	veselá
cāra	milá	longa	dlouhá
certa	jistá	maesta	smutná
fīda	věrná	magna	velká
formōsa	krásná	mala	špatná, zlá
gelida	chladná	nova	nová
iucunda	příjemná	parva	malá

proba
rāra
sevĕra

řádná, poctivá
vzácná, řídká
přísná

valida
varia

silná
rozmanitá, různá

(slovesa I. konjugace)

cantō, āre	zpívám	mōnstrō, āre	ukazují
errō, āre	chybuji, bloudím	narrō, āre	vypravují
labōrō, āre	pracuji	salūtō, āre	zdravím
laudō, āre	chválím		

(ostatní slovíčka)

dē (s 6. pádem)	o	nōn	ne, nikoli
male	špatně, zle	sī	jestliže, kdyby

Cvičení 2.

a) II. deklinace (o – kmeny).

a) maskulina

Singulár

1.	* serv-os „otrok“	> serv-us	1.	* puer-os „hoch“	> puer
2.		serv-ī	2.		puer-ī
3.		serv-ō	3.		puer-ō
4.		serv-um	4.		puer-um
5.		serv-e!	5. (= 1)		puer!
6. (= 3)		serv-ō	6. (= 3)		puer-ō

Plurál

1.		serv-ī	1.		puer-ī
2.		serv-ōrum	2.		puer-ōrum
3.		serv-īs	3.		puer-īs
4.		serv-ōs	4.		puer-ōs
5. (= 1)		serv-ī!	5. (= 1)		puer-ī!
6. (= 3)		serv-īs	6. (= 3)		puer-īs

b) neutra

Singulár

1.	* verb-om „slovo“	> verb-um
2.		verb-ī
3.		verb-ō
4. (= 1)		verb-um
5. (= 1)		verb-um!
6. (= 3)		verb-ō

Plurál

1.		verb-a
2.		verb-ōrum
3.		verb-īs
4. (= 1)		verb-a
5. (= 1)		verb-a!
6. (= 3)		verb-īs

Poznámky:

1. Hvězdička před slovem (*) označuje starší tvar, sice bezpečně předpokladaný, ale nedoložený. Značka > znamená „z předešlého tvaru vznikl tento tvar následující“; starší tvary se tu uvádějí proto, aby bylo možno převést na společného jmenovatele vzory servus, puer i ager.

2. Podle vzoru servus se skloňují všechna latinská substantiva, která mají v nom. sg. -us a v gen. sg. -i. Jsou to zpravidla maskulina; ženského rodu bývají jen jména bytostí ženských, stromů, zemí, ostrovů a měst:

laurus, ī, f.	vavřín
pōpulus, ī, f.	topol
Aegyptus, ī, f.	Egypt
Corinthus, ī, f.	Korint
Rhodus, ī, f.	Rhodos

3. Podle vzoru „puer“ a „ager“ se skloňují všechna latinská substantiva, která mají v nom. sg. -er a v gen. sg. -erī nebo -rī („e“ se obvykle „vypouští“ všude tam, kde je to z hlediska výslovnosti možné; obecné pravidlo, které by nemělo výjimek, neexistuje [substantiva na -er, -ri jsou však častější]). Tato podstatná jména jsou vždy maskulina. Navíc se podle vzoru „puer“ skloňuje ještě podstatné jméno
vir, virī, m.

(< * vir -os) muž

4. Podle vzoru „verbum“ se skloňují všechna latinská substantiva, která mají v nom. sg. -um a v gen. sg. -i. Jsou to téměř vždy neutra.

5. Vokativ sg. se u II. deklinace rovná nominativu sg. jen u vzorů „puer“, „ager“, „verbum“; vzor „servus“ tu má příponu -e [je to jediný vzor v latině, u něhož je vok. sg. odlišný od nom. sg.]. V plurálu je vokativ roven nominativu i u tohoto vzoru.

6. U neuter se vždy rovná nominativu i akusativ (to platí i pro singulár i pro plurál); podstatná jména středního rodu mají tedy vždy stejné koncovky pro 1., 4. i 5. pád (u II. deklinace v singuláru -um; v plurálu -a; srov. čes. slovo, slova).

7. Ablativ sg. se u této deklinace rovná vždy dativu sg.; v plurálu, jak už bylo řečeno výše, platí tato shoda pro všechny deklinace vůbec.

8. Podle vzorů „*servus*“, „*puer*“ a „*ager*“ a podle vzoru „*verbum*“ se skloňují i mužské a střední tvary adjektiv a přivlastňovacích zájmen zakončených v nominativu ženského rodu na -a:

mask.	1. serv-us	bon-us	puer	miser	ager	noster
	2. serv-ī	bon-ī	puer-ī	miser-ī	agr-ī	nostr-ī
fem.	1. serv-a	bon-a	puell-a	miser-a	terr-a	nostr-a
	2. serv-ae	bon-ae	puell-ae	miser-ae	terr-ae	nostr-ae
neutr.	1. verb-um	bon-um	oppid-um	miser-um	aur-um	nostr-um
	2. verb-ī	bon-ī	oppid-ī	miser-ī	aur-ī	nostr-ī

/nejčastější typ adjektiv I. a II. deklinace/

/velmi řídký typ/

/dosti řídký typ, ale podstatně častější než typ „*miser*“/

Femininum a neutrum adjektiva, případně přivlastňovacího zájmena, se tedy tvoří nejsnáze od gen. sg. maskulina:

miser-ī:	miser-a,	miser-um
nostr-ī:	nostr-a,	nostr-um

9. K adjektivům, která se skloňují podle I. a II. deklinace, se tvoří adverbia přidáním přípony -e:

Opět je nejlépe vyjít z genitivu maskulina:

adv.	1. alt-us	vysoký	miser	ubohý	pulcher	krásný
	2. alt-ī		miser-ī		pulchr-ī	
	alt-ē	vysoko	miser-ē	uboze	pulchr-ē	krásně

Výjimky:

bonus: bene „dobře“ malus: male „zle, špatně“

10. Latinské předložky se nikdy nepojí s jiným pádem než s akusativem nebo ablativem. Některé se mohou pojit s oběma těmito pády. Přehled nejdůležitějších předložek:

+4		+6
<u>AD:</u>	Discipulī ad magistrum properant. <u>„k“</u>	<u>AB,</u> <u>Ā:</u> Fīlia rosam ab amīcō (ā magistrō) portat. <u>„od“</u>
<u>IN:</u>	Agricola in silvam properat. <u>„do“</u> , <u>„na“</u> (na otázku „kam?“)	Pozn.: „ab“ stává jen před slovem, počínajícím samohláskou nebo souhláskou „h“; „a“ se klade všude jinde. <u>IN:</u> Agricola in silvā labōrat. <u>„v“</u> , <u>„na“</u> (na otázku „kde?“)
		<u>EX, Ē:</u> Agricola ex oppidō (ē silvā) properat. <u>„z“</u> Pozn.: „ē“ stává jen před souhláskami; „ex“ je možno klást před samohláskami i souhláskami.
		<u>DĒ:</u> Magister dē proeliīs narrat. <u>„o“</u>
		<u>CUM:</u> Cum sociīs in silvā ambulābāmus. <u>„s“</u>
		<u>SINE:</u> Sine silvīs terra pulchra nōn esset. <u>„bez“</u>

b) Tvoření pasiva od třetích osob probraných časů a způsobů u 1. konjugace

	Aktivum		Pasivum	
Préz. Sg.	1. laud-ō	chválím		
	2. laudā-s	chválíš		
	3. lauda-t	chválí	3. laudā-tur	je chválen, a, o
Pl.	1. laudā-mus	chválíme		
	2. laudā-tis	chválíte		
	3. lauda-nt	chválí	3. lauda-ntur	jsou chváleni, y, a
Imper. Sg.	2. laudā!			
Pl.	2. laudā-te!			
Impf. Sg.	1. laudā-ba-m			
	2. laudā-bā-s			
	3. laudā-ba-t	chválil, a, o	laudā-bā-tur	byl chválen, a, o
Pl.	1. laudā-bā-mus			
	2. laudā-bā-tis			
	3. laudā-ba-nt	chválili, y, a	laudā-ba-ntur	byli, y, a chváleni, y, a
Fut. Sg.	1. laudā-bō			
	2. laudā-bi-s			
	3. laudā-bi-t	bude chválit, pochválí	laudā-bi-tur	bude chválen, a, o
Pl.	1. laudā-bi-mus			
	2. laudā-bi-tis			
	3. laudā-bu-nt	budou chválit	laudā-bu-ntur	budou chváleni, y, a
Kond. Sg.	1. laudā-re-m			
	2. laudā-rē-s			
	3. laudā-re-t	chválil, a, o by	laudā-rē-tur	byl by chválen, a, o
Pl.	1. laudā-rē-mus			
	2. laudā-rē-tis			
	3. laudā-re-nt	chválili, y, a by	laudā-re-ntur	byli, y, a by chváleni, y, a
Inf.	laudā-re	chválit	laudā-rī	býti chválen

Poznámky:

11. Latina nevyjadřuje u časů a způsobů, které se tvoří od přítomného kmene, trpný rod složenými tvary, jak je to pravidlem v češtině. Pasivní tvary třetích osob těchto časů a způsobů mají u 1. konjugace vždy koncovku -atur (proti -at v aktivu) a -antur (proti -ant v aktivu).

12. Koncové kmenové -ā- (a taktéž -ā- v suffixu -bā- a -ē- v suffixu -rē-) se krátí, nejen stojí-li bezprostředně před příponou -m, -t, -nt, nýbrž i před -ntur:

laudātur	ale	laudantur
laudābatur		laudābantur
laudārētur		laudārentur

13. Latinské pasivní tvary je často možno překládat též českými zvrtnými slovesy:

pugna paratur	statua ornatur	corōnā
bitva se připravuje	socha se zdobí	věncem

14. Jako v češtině mají některá slovesa jen tvary zvrtné (báti se, ptáti se, radovati se, domnívati se; srov. i něm. sich schämen = stydět se nebo franc. s'enquérir = vyptávat se), tak se také v latině objevují některá slovesa výhradně jen v tvarech pasivních:

hortārī = monēre ¹	napomínati, povzbuzovati, pobízeti
arbitrārī = putāre	domnívati se
laetārī = gaudēre	radovati se
pollicērī	slibovati

Těmto slovesům říkáme „*deponentia*“. Většinou je musíme překládat do češtiny aktivními slovesy (hortārī se přeloží českým „povzbuzovati“, stejně jako se zase naopak přeloží české zvrtné „báti se“ latinským nezvrtným „*timēre*“); jen málokterá z latinských deponentií se kryjí svým významem přímo s českými zvrtnými slovesy (*arbitrārī* = domnívati se, *laetārī* = radovati se). Proto je nutné naučit se u každého deponentního slovesa přesně jeho českému významu.

Příklady:

Magistra puellam hortatur (= monet). Učitelka pobízí dívku.

¹ Obě uvedená slova nejsou však úplná synonyma (moneo = napomínám; hortor = vybízím, pobízím).

Amīcus laetābitur.
Puellae lāmentābantur.
Agricola laetārētur, sī filiā vidēret.

Přítel se bude radovat.
Dívky nařkaly.
Roľník by se radoval, kdyby viděl
dceru.

15. Životný původce pasivního děje se v latině vyjadřuje ablativem s předložkou ā, ab „od“, v češtině bývá prostý instrumentál anebo předložka „od“ s gen.:

Puella ā magistrā castīgābitur. Dívka bude (po)kárána učitelkou.
Puella ab agricolā castīgābitur. Dívka bude (po)kárána roľníkem.

Úloha 2.

a) Přeložte z latiny do češtiny: 1. Magnus numerus servōrum Rōmānīs erat¹⁾. 2. Servī in agrīs dominōrum labōrābant. 3. Multi et clārī virī²⁾ exemplīs bonīs et pulchrīs bene educābantur. 4. Sociī fidī populum nostrum in bellō adiuvābunt³⁾. 5. Parva⁴⁾ servābāmus, magna⁴⁾ nōn cūrābāmus. 6. Ut salūtāt, ita salūtābitur. 7. Amīcus filiū castīgābat, filiū lāmentābātur. 8. Medicīnam validam parābimus. 9. Statuae poētārum ā puellis corōnīs multīs corōnābuntur. 10. Magister discipulōs malōs castīgābat. 11. Agricolae, liberōs vestrōs bene educābimus! 12. Servus dē incendiō oppidī saepe narrābat. 13. Sī librum portārēs, amīcum adiuvārēs. 14. Poētārum pulchra verba populus semper mīrābātur.

Pozn.: ¹⁾ numerus Rōmānīs erat = Římanům byl počet, Římané měli počet; ²⁾ Multi et clārī virī = Mnoho slavných mužů...; ³⁾ populum adiuvābunt – sloveso „adiuvāre“ se pojí vždy s akusativem; ⁴⁾ Parva (ak. pl. od neutra) = malé věci, magna = velké věci.

b) Přeložte z češtiny do latiny: 1. Otrok vyprávěl o zlých nebezpečích válečných¹⁾. 2. Špatnými knihami byly děti špatně vychovávány. 3. Roľníkův²⁾ syn je nemocen; zítra bude (za)volán lékař. 4. Velký počet otroků pracoval na polích pánů. 5. Hoši budou chváleni od učitelů. 6. Kdyby dobře pracovali, nebyli by káráni. 7. Řádné hochy jsem vždy podporoval a budu podporovat. 8. Příteli, proč jsi nespěchal? 9. Neobdivovali by se životu plavců, kdyby nebyl tvrdý. 10. Ženy budou vždy od básníků milovány.

Pozn.: 1) nebezpečí válečná = nebezpečí války; 2) roľníkův syn = syn roľníka.

c) Vytvořte vhodné dvojice z těchto substantiv a adjektiv a vyskloňte:

Aegyptus	altus
agricola	bonus
bellum	clārus
liberī	dūrus
medicus	lātus
oppidum	liber
poēta	miser
populus	niger
silva	noster
vir	pulcher

d) Přeložte do latiny tvary: umývají se, budou zdravit, nařkal, divili by se, spěchali, byl by připravován, pracovali, byli voláni, volati, budeš se procházet, radoval by se, nepřinášeli byste, budeme křičet, bude se volat, domnívali by se, myli se, budete chybovat, přinášel jsi, zdobíte, miluj, budu ukazovat.

e) Přeložte do češtiny tvary a označte délky: adiuvabitur, properabatis, mirabuntur, putabimus, properate, sunt, hortaretur, educabo, laetantur, amabam, cantares.

f) Převeďte do pasiva: 1. Puer magistrum salūtāt. 2. Fēminae silvam saepe timent. 3. Vir fābulās liberīs narrābat. 4. Medicus agricolae medicīnās variās parāret, sī agricola herbās portāret.

g) Převeďte do minulosti, budoucnosti i do přítomné irreality podmínkové souvětí: Si filius male labōrat, castīgātur.

Slovička 2.

(subst. I. dekl. fem.)

corōna, ae, f.	vēnec	statua, ae, f.	socha
----------------	-------	----------------	-------

(subst. II. dekl. na -us; mask.)

amīcus, ī, m.	přítel	numerus, ī, m.	počet
discipulus, ī, m.	žák	populus, ī, m.	národ, lid
dominus, ī, m.	pán	Rōmānī, ōrum, m.	Římané
filius, iī, m.	syn	servus, ī, m.	otrok, sluha
medicus, ī, m.	lékař	socius, iī, m.	druh, spolek

(subst. II. dekl. na -us; fem.)

laurus, ī, f.	vavřín	Aegyptus, ī, f.	Egypt
pōpulus, ī, f.	topol	Corinthus, ī, f.	Korint
		Rhodus, ī, f.	Rhodos

(subst. II. dekl. na -er, -ērī a -ir, -irī)

līberī, ōrum, m. děti
puer, erī, m. hoch, chlapec
vir, virī, m. muž

(subst. II. dekl. na -er, -rī)

ager, agrī, m. pole
liber, brī, m. kniha
magister, strī, m. učitel

(subst. II. dekl. na -um, neutra)

auxilium, iī, n. pomoc
bellum, ī, n. válka
exemplum, ī, n. příklad
incendium, iī, n. požár
oppidum, ī, n. město
perīculum, ī, n. nebezpečí
proelium, iī, n. bitva

(adjektiva I. a II. dekl. na -us, -a, -um)

aegrōtus, a, um nemocný
altus, a, um vysoký, hluboký (o moři: širý)
clārus, a, um slavný, jasný
dūrus, a, um tvrdý
lātus, a, um široký, širý
multus, a, um mnohý

(adjektiva I. a II. deklinace na -er, -era, -erum)

līber, era, erum svobodný
miser, era, erum ubohý

(adjektiva I. a II. dekl. na -er, -ra, -rum)

niger, gra, grum černý
pulcher, chra, chrum krásný

(a také přivlastňovací zájmena)

noster, stra, strum náš
vester, stra, strum váš

(slovesa 1. konjugace)

adiuvō, āre (+ 4.p.) podporuji, pomáhám (někomu)
ambulō, āre chodím, procházím se
amō, āre miluji
castīgō, āre kárám
clāmō, āre křičím
ēducō, āre vychovávám
lavō, āre umývám
ōrnō, āre zdobím
parō, āre připravuji
portō, āre přináším
properō, āre spěchám
putō, āre domnívám se,
pokládám
vocō, āre volám

(slovesa 1. konjugace: deponentia – je uvedena infinitivní forma)

arbitrārī domnívati se
hortārī povzbuzovati, pobízeti
laetārī radovati se
lāmentārī naříkati
mīrārī (+ 4. p.) diviti se (něčemu), obdivovati se

(předložky)

ā, ab (+ 6. p.) od do, na (na otázku kam?)
ad (+ 4. p.) k in (+ 6. p.) v, na (na otázku kde?)
cum (+ 6. p.) s sine (+ 6. p.) bez
dē (+ 6. p.) o
ē, ex (+ 6. p.) z

(ostatní slovíčka)

bene dobře quod protože
crās zítra saepe často
cūr? proč? semper vždy
et a, i ut – ita jak – tak
nisi jestliže ne–

Cvičení 3.

Indikativy, „kondicionál“, imperativ a infinitiv aktiva od přítomného kmenu
(všechny osoby od sloves 1. a 2. konjugace a od slovesa *esse* „býti“).

1. konjugace

prézens	1. laud-ō 2. laudā-s 3. lauda-t 1. laudā-mus 2. laudā-tis 3. lauda-nt	chválím
imperativ	2. laudā! 2. laudā-te!	chval! chvalte!
impf.	1. laudā-ba-m 2. laudā-bā-s 3. laudā-ba-t 1. laudā-bā-mus 2. laudā-bā-tis 3. laudā-ba-nt	chválil jsem
fut.	1. laudā-bō 2. laudā-bi-s 3. laudā-bi-t 1. laudā-bi-mus 2. laudā-bi-tis 3. laudā-bu-nt	budu chválit, pochválím
kond.	1. laudā-re-m 2. laudā-rē-s 3. laudā-re-t 1. laudā-rē-mus 2. laudā-rē-tis 3. laudā-re-nt	(po)chválil bych
infinitiv	laudā-re	(po)chváliti
<u>2. konjugace</u>		
prézens	1. dēle-ō 2. dēlē-s 3. dēle-t 1. dēlē-mus 2. dēlē-tis 3. dēle-nt	ničím

imperativ	2. dēlē! 2. dēlē-te!	nič! ničte!
impf.	1. dēlē-ba-m 2. dēlē-bā-s 3. dēlē-ba-t 1. dēlē-bā-mus 2. dēlē-bā-tis 3. dēlē-ba-nt	ničil jsem
fut.	1. dēlē-bō 2. dēlē-bi-s 3. dēlē-bi-t 1. dēlē-bi-mus 2. dēlē-bi-tis 3. dēlē-bu-nt	budu ničit, zničím
kond.	1. dēlē-re-m 2. dēlē-rē-s 3. dēlē-re-t 1. dēlē-rē-mus 2. dēlē-rē-tis 3. dēlē-re-nt	(z)ničil bych
infinitiv	dēlē-re	(z)ničiti
<u>sloveso esse</u>		
prézens	1. sum 2. es 3. est 1. sumus 2. estis 3. sunt	jsem
imperativ	2. es! 2. este!	buď! buďte!
impf.	1. eram 2. erās 3. erat 1. erāmus 2. erātis 3. erant	byl jsem
fut.	1. erō budu 2. eris 3. erit 1. erimus 2. eritis 3. erunt	

kond.	1. essem 2. essēs 3. esset	byl bych
	1. essēmus 2. essētis 3. essent	
infinitiv	esse	býti

Poznámky:

1. Stejně jako sloveso „esse“ se skloňují i jeho složeniny:

ab-sum, ab-esse	jsem nepřítomen, vzdálen
ad-sum, ad-esse	jsem přítomen, pomáhám (někomu)
dē-sum, dē-esse	chybím, scházím
inter-sum, -esse	jsem mezi (něčím), účastním se (něčeho)
ob-sum, ob-esse	jsem na závalu, škodím
prae-sum, -esse	jsem před (něčím), velím (někomu)

Jisté potíže činí pouze sloveso „prosum“ a „possum“:

a) U slovesa *prōsum* „prospívám“ se objevuje předpona *prō* ve svém původním znění *prōd-* jen tam, kde se příslušný tvar slovesa *esse* začíná samohláskou. Tedy:

préz.	prō-sum	imper.		impf.	prōd-eram ...
	prōd-es		prōd-es !	fut.	prōd-erō ...
	prōd-est			kond.	prōd-essem ...
	prō-sumus				
	prōd-estis		prōd-este !		
	prō-sunt			inf.	prōd-esse

b) Sloveso *possum* „mohu“ vzniklo ze spojení *potis* + *sum* „mocný jsem“ pravděpodobně přes formy *pot-sum*, *pot-es* atd. Toto *pot-* zůstalo zachováno před samohláskou (podobně jako *prōd-*); začínal-li se však příslušný tvar slovesa *esse* souhláskou s-, tu se této souhláске koncové *-t* připodobnilo, takže vzniklo *-ss-*. (Avšak v infinitivu a v „kondicionálu“ se nacházejí vždy pouze tvary *posse*, *possem*). Tedy:

préz.	pos-sum	imper.		impf.	pot-eram ...
	pot-es		pot-es!	fut.	pot-erō ...
	pot-est			kond.	POSSEM ...
	pos-sumus				
	pot-estis		pot-este!		
	pos-sunt			inf.	POSSE ...

2. Kondicionálu (nebo lépe „konjunktivu imperfekta“) je možno použít i při překladu českého kondicionálního přání nesplnitelného v přítomnosti: kéž by dobře pracovali! utinam bene laborarent!

K vyjádření záporu tu však neslouží zápornka „*nōn*“, jako tomu je v kondicionálních větách oznamovacích, nýbrž zvláštní záporná částice „*nē*“; latinské „*utinam*“, značící „kéž“, se může v záporu vynechat. Tedy:

errarent	chybovali by
nōn errarent	nechybovali by
utinam errarent!	kéž by chybovali!
(utinam) NĚ errarent!	kéž by nechybovali!

3. Vedle osobních zájmen přivlastňovacích má latina, stejně jako čeština, i zvratné přivlastňovací zájmeno „*suus*“ – „svůj“. Tohoto zájmena se však užívá jen ve vztahu k podmětu v třetí osobě; přivlastňuje-li si něco osoba první nebo druhá, je nutno použít příslušného přivlastňovacího zájmena 1. nebo 2. osoby, podobně jako je tomu v germánských a románských jazycích:

amīcum meum videō	vidím svého přítele
amīcum tuum vidēs	vidíš svého přítele
amīcum suum videt	vidí svého přítele
amīcum nostrum vidēmus	vidíme svého přítele
amīcum vestrum vidētis	vidíte svého přítele
amīcum suum vident	vidí svého přítele

Srov. něm.

Ich sehe meinen Freund

angl.

I see my friend

franc.

Je vois mon ami

Úloha 3.

a) Přeložte do češtiny: 1. Amīcitiā semper servābāmus et amīcōrum verba memoriā tenēbāmus. 2. Utinam nē amīcis in perīculīs dēessēs. 3. Discordiā patriae vestrae nocēbātis et nocēbitis. 4. Sī interrogō, respondē, puer! 5. Sicut amīcus cūrās suās superat, tū tuās superābis. 6. Medicus amīcō aderat et saepe aderit.

b) Přeložte do latiny: 1. Kéž byste dobře pracovali! 2. Přátelům budu vždy pomáhat. 3. Mějte na paměti slova učitelova. 4. Budeme-li moci, budeme vlasti vždy prospívat. 5. Mužové se účastnili velké bitvy. 6. Budete přesvědčovat svým životem, ne slovy.

c) Přeložte do latiny tvary: nepočítali bychom, budete cvičit, nesnášel křivdy, pros!, dobývali města, budeme usilovat, osvobozovali vlast, poslouchal bych učitelů, přátelé jsou očekávání, kéž byste se starali, budu přikazovat, účastnili jste se bitvy, kéž bys vlasti prospíval!, nebudete se smát, kéž bys nezůstal, pole byla pustošena, oznamovali, doufejte!, učili, nechyběli by, napomínali a povzbuzovali, bude vždy v čele, mohli bychom.

kond.	1. essem 2. essēs 3. esset	byl bych
	1. essēmus 2. essētis 3. essent	
infinitiv	esse	býti

Poznámky:

1. Stejně jako sloveso „esse“ se skloňují i jeho složeniny:
ab-sum, ab-esse	jsem nepřítomen, vzdálen
ad-sum, ad-esse	jsem přítomen, pomáhám (někomu)
dē-sum, dē-esse	chybím, scházím
inter-sum, -esse	jsem mezi (něčím), účastním se (něčeho)
ob-sum, ob-esse	jsem na závadu, škodím
prae-sum, -esse	jsem před (něčím), velím (někomu)

Jisté potíže činí pouze sloveso „prosum“ a „possum“:

a) U slovesa prōsum „prospívám“ se objevuje předpona prō ve svém původním znění prōd- jen tam, kde se příslušný tvar slovesa esse začíná samohláskou. Tedy:

préz.	prō-sum	imper.		impf.	prōd-eram ...
	prōd-es		prōd-es !	fut.	prōd-erō ...
	prōd-est			kond.	prōd-essem ...
	prō-sumus				
	prōd-estis		prōd-este !		
	prō-sunt			inf.	prōd-esse

b) Sloveso possum „mohu“ vzniklo ze spojení potis + sum „mocný jsem“ pravděpodobně přes formy pot-sum, pot-es atd. Toto pot- zůstalo zachováno před samohláskou (podobně jako prōd-); začínal-li se však příslušný tvar slovesa esse souhláskou s-, tu se této souhlásce koncové -t připodobnilo, takže vzniklo -ss-. (Avšak v infinitivu a v „kondicionálu“ se nacházejí vždy pouze tvary posse, possem). Tedy:

préz.	pos-sum	imper.		impf.	pot-eram ...
	pot-es		pot-es!	fut.	pot-erō ...
	pot-est			kond.	POSSEM ...
	pos-sumus				
	pot-estis		pot-este!		
	pos-sunt			inf.	POSSE ...

2. Kondicionálu (nebo lépe „konjunktivu imperfekta“) je možno použít i při překladu českého kondicionálního přání nesplnitelného v přítomnosti: kéž by dobře pracovali! utinam bene laborarent!

K vyjádření záporu tu však neslouží záporka „nōn“, jako tomu je v kondicionálních větách oznamovacích, nýbrž zvláštní záporná částice „nē“; latinské „utinam“, značící „kéž“, se může v záporu vynechat. Tedy:

errarent	chybovali by
nōn errarent	nechybovali by
utinam errarent!	kéž by chybovali!
(utinam) NĚ errarent!	kéž by nechybovali!

3. Vedle osobních zájmen přivlastňovacích má latina, stejně jako čeština, i zvratné přivlastňovací zájmeno „suus“ – „svůj“. Tohoto zájmena se však užívá jen ve vztahu k podmětu v třetí osobě; přivlastňuje-li si něco osoba první nebo druhá, je nutno použít příslušného přivlastňovacího zájmena 1. nebo 2. osoby, podobně jako je tomu v germánských a románských jazycích:

amīcum meum videō	vidím svého přítele
amīcum tuum vidēs	vidíš svého přítele
amīcum suum videt	vidí svého přítele
amīcum nostrum vidēmus	vidíme svého přítele
amīcum vestrum vidētis	vidíte svého přítele
amīcum suum vident	vidí svého přítele

Srov. něm.

Ich sehe meinen Freund

angl.

I see my friend

franc.

Je vois mon ami

Úloha 3.

a) Přeložte do češtiny: 1. Amīcitiā semper servābāmus et amīcōrum verba memoriā tenēbāmus. 2. Utinam nē amīcīs in periculīs dēessēs. 3. Discordiā patriae vestrae nocēbātis et nocēbitis. 4. Sī interrogō, respondē, puer! 5. Sicut amīcū cūrās suās superat, tū tuās superābis. 6. Medicus amīcō aderat et saepe aderit.

b) Přeložte do latiny: 1. Kéž byste dobře pracovali! 2. Přátelům budu vždy pomáhat. 3. Mějte na paměti slova učitelova. 4. Budeme-li moci, budeme vlasti vždy prospívat. 5. Mužové se účastnili velké bitvy. 6. Budete přesvědčovat svým životem, ne slovy.

c) Přeložte do latiny tvary: nepočítali bychom, budete cvičit, nesnášel křivdy, pros!, dobývali města, budeme usilovat, osvobozovali vlast, poslouchal bych učitelů, přátelé jsou očekávání, kéž byste se starali, budu prikazovat, účastnili jste se bitvy, kéž bys vlasti prospíval!, nebudete se smát, kéž bys nezůstal, pole byla pustošena, oznamovali, doufejte!, učili, nechyběli by, napomínali a povzbuzovali, bude vždy v čele, mohli bychom.

d) Vyskloňujte společně vhodné dvojice substantiv a adjektiv:

annus	acūtus
arma	asper
castra	formōsus
deus	iūcundus
dōnum	mīrus
equus	noster
hortus	piger
laurus	plēnus
minister	pulcher
nauta	pūrus
oculus	sacer
terra	sānus
vīnum	sevērus
vīta	tener

e) Časujte ve všech osobách: rosam meam portō, fortūnae meae obsum.

Slovíčka 3.

(subst. I. dekl.; fem.)

amīcītia, ae, f.	přátelství	iniūria, ae, f.	křivda
discordia, ae, f.	nesvornost	memoria, ae, f.	památka, paměť
fortūna, ae, f.	osud, štěstí	patria, ae, f.	vlast

(subst. II. dekl. na -us; mask.)

annus, ī, m.	rok	hortus, ī, m.	zahrada
deus, ī, m.	bůh	oculus, ī, m.	oko
equus, ī, m.	kůň		

(subst. II. dekl. na -us; fem.)

laurus, ī, f.	vavříň
---------------	--------

(subst. II. dekl. na -er, -rī; mask.)

minister, strī, m.	pomocník
--------------------	----------

(subst. II. dekl. na -um; neutra)

dōnum, ī, n.	dar	arma, ōrum, n.	zbraň
verbum, ī, n.	slovo, sloveso	(pomnožné)	
vīnum, ī, n.	víno	castra, ōrum, n.	tábor
		(pomnožné)	

(adj. I. a II. dekl. na -us, -a, -um)

acūtus, a, um	ostrý	plēnus, a, um	plný
mīrus, a, um	podivuhodný	sānus, a, um	zdravý

(adj. I. a II. dekl. na -er, -era, -erum)

tener, era, erum	útlý, něžný	asper, era, erum	drsný
------------------	-------------	------------------	-------

(adj. I. a II. dekl. na -er, -ra, -rum)

piger, gra, grum	líný	sacer, cra, crum	posvátný
------------------	------	------------------	----------

(složeniny slovesa esse)

absum, esse	jsem nepřítomen, vzdálen	obsum, esse	jsem na překážku, škodím
adsum, esse (+ 3. p.)	jsem přítomen, pomáhám někomu	praesum, esse (+ 3. p.)	jsem v čele (něčeho), velím (někomu)
dēsum, esse	scházím, chybím	prōsum, prōdesse	prospívám
intersum, esse (+ 3. p.)	jsem mezi (něčím), účastním se (něčeho)	possum, posse	mohu

(slovesa 1. konj.)

cūrō, āre (+ 4. p.)	starám se, pečuji (o něco)	nuntiō, āre	oznamuji
dēlectō, āre	těším, bavím	oppugnō, āre (+ 4. p.)	dobývám (něčeho), obléhám
dēlector, āri	těším se	rogō, āre	žádám
exspectō, āre	očekávám	servō, āre	zachraňuji
imperō, āre	přikazuji, rozkazuji	spērō, āre (+ 4. p.)	doufám (v něco)
interrogō, āre (+ 4. p.)	táži se (někoho)	superō, āre	přemáhám, porážím
liberō, āre	osvobozuji	tolerō, āre	snáším
numerō, āre	počítám	vastō, āre	pustoším

(slovesa 2. konj.)

doceō, ēre	učím, poučuji	persuādeō, ēre (+ 3. p.)	přemlouvám, přesvědčuji (někoho)
exerceō, ēre	cvičím	respondeō, ēre	odpovídám
maneō, ēre	zůstávám	rīdeō, ēre	směji se
moneō, ēre	napomínám	studeō, ēre	snažím se
noceō, ēre	škodím	teneō, ēre	držím
pāreō, ēre (+ 3. p.)	poslouchám (někoho)	(memoriā teneō)	držím v paměti, mám na paměti

(ostatní slovíčka)

utinam	kéž
--------	-----